

Секція 6
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА
ПЕРСОНАЛУ ПРАВООХОРОННИХ СТРУКТУР
ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В
МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ТА НАСИЛЬСТВА У СІМ'ЯХ

УДК 159.922

Юрій Васильович АЛЕКСАНДРОВ,

доцент кафедри соціології та психології

факультету № 6 (права та масових комунікацій)

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат психологічних наук, доцент;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5871-8344>

ОСОБЛИВОСТІ Я-КОНЦЕПЦІЙ
ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ ЗРІЛОГО ВІКУ

Розглянуті поняття свідомості, самосвідомості та Я- концепції особистості. Порівнюються поняття свідомості та самосвідомості, розкривається поняття об'єкта самосвідомості. Аналізуються результати досліджень про особливості Я-концепції жінок і чоловіків зрілого віку.

Вищий рівень психічного відображення є свідомість, тобто відображення у психіці людини ідеальних образів дійсності, своєї діяльності, самої себе. Свідомість може бути спрямована на власну діяльність людини, на її внутрішній світ. Таке усвідомлення людиною самої себе отримало в психології статус особливого феномена – самосвідомості.

Проблемі самосвідомості присвячено значне число робіт, як у вітчизняній, так і в зарубіжній психології. Самосвідомість дещо відрізняється від свідомості, і в першу чергу тим, що орієнтована на осмислення людиною своїх думок та дій, почуттів та інтересів, мотивів своєї поведінки та позиції в суспільстві. Якщо свідомість є знанням про іншого, то самосвідомість – знання про самого себе.

Самосвідомість – як вищий рівень розвитку свідомості є основою формування розумової активності та самостійності особистості в її судженнях та діях [1]. Самосвідомість – усвідомлення людиною свого суспільного статусу та своїх важливих потреб [2]. Об'єктом самосвідомості є сама особистість, як суб'єкт, і як об'єкт пізнання. Людина, завдяки їй, усвідомлює себе як індивідуальну реальність, через самопізнання людина здобуває певні знання про себе. Результатом самопізнання є створення Я-концепції особистості. Формується вона в

процесі життєдіяльності людини. Вона впливає на розвиток, діяльність і поведінку особистості, як установка щодо себе. Я-концепція особистості – це складне стрижневе внутрішнє утворення людини, динамічна система уявлень людини про саму себе. Вона включає усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних, природних властивостей; самооцінку; суб'єктивне сприйняття, що характеризує вплив на власну особистість зовнішніх факторів.

У науковій літературі використовується безліч найрізноманітніших термінів: «самосвідомість», «Я», «Я-концепція», «уявлення про себе», «відношення до себе», «самооцінка», «образ Я» і тому подібне. Авторі ряду робіт намагалися співвідносити поняття, упорядкувати термінологічне поле проблеми.

Всю інформацію про навколишній світ людина оцінює на основі системи уявлень про себе та формує поведінку виходячи із системи своїх цінностей, ідеалів та мотиваційних установок. Тому не випадково «Я-концепцію» дуже часто називають самосвідомістю [3, с. 89].

Я-концепція – відносно стійка, система уявлень індивіда про себе, яка більш або менш свідомо переживається та на базі якої він формує відношення з іншими суб'єктами. «Я-концепція» – головний елемент зовнішності психологічної особистості, який складається в спілкуванні та діяльності, у формуванні адекватної «Я-концепції», насамперед самосвідомості [4].

В ході проведеного дослідження встановлені особливості самовідношення жінок та чоловіків зрілого віку. Самосвідомість та самооцінка людини є вінцем розвитку вищих психічних функцій, дозволяють не тільки відображати зовнішній світ але, виділивши себе на цьому світі, пізнавати свій внутрішній світ, переживати його і певним чином відноситься до себе, відіграють дуже важливу роль в організації результативного управління поведінкою, без чого важко або навіть неможливо самовизначитися в житті.

Встановлено, що жінки зрілого віку достовірно більш самовпевнені, позбавлені внутрішньої напруженості, навіть більш зарозумілі, ніж чоловіки зрілого віку. Це досить парадоксальний результат, який можливо пояснюється тим, що чоловіки зрілого віку більш критичні до своїх успіхів.

Крім того, жінки зрілого віку більш зацікавленіші у власному Я, більше люблять себе і мають розвиненіше відчуття цінності власної особи і одночасно передбачуваної цінності свого «Я» для інших, ніж чоловіки того ж віку. Вони загалом мають більш сприятливий, більш емоційно позитивно забарвлений образ Я, очікують від оточуючих більш схвального ставлення до себе, очікують більше підтримки від оточуючих.

У жінок зрілого віку більш виражена близькість до самих себе, цікавість до власних думок і відчуттів, готовність спілкуватися з собою «на рівних», упевненість в своїй цікавості для інших, ніж у чоловіків.

У чоловіків зрілого віку більш виражена внутрішня конфліктність, у них в більшій мірі наявні внутрішні конфлікти, не згідність з собою, внутрішні протиріччя.

Виявлені наступні особливості загальної самооцінки чоловіків та жінок зрілого віку. Серед чоловіків особи з заниженим рівнем самооцінки зустрічаються достовірно частіше. Співвідносячи себе з власним ідеалом, чоловіки зрілого віку достовірно частіше вважають себе значно гіршими за ідеал. Серед жінок занижений рівень самооцінки, за результатами нашого дослідження, зустрічається досить рідко.

В дослідженні виявлені наступні особливості его-ідентичності чоловіків та жінок зрілого віку. Для чоловіків зрілого віку важливішою є ідентифікація через професійну позицію, у зрілому віці особистість, як правило, вже чітко визначається із своєю професійною позицією. Для чоловіків професійна ідентичність є важливішою, ніж для жінок. Чоловіки частіше також ідентифікуються через професійну перспективу. Для чоловіків важливіше мати можливість професійного розвитку, будувати професійні плани. Немоżliвість мати професійні перспективи можуть викликати у чоловіків серйозні ознаки психологічної кризи.

Жінки частіше ідентифікують себе через сімейну приналежність та сімейну роль. Для жінок важливіше відчувати себе частиною сім'ї, тому вони частіше ідентифікують себе як її частину.

Чоловіки частіше ідентифікують себе через опис своєї власності, найчастіше – як власників авто. Для чоловіків власність є атрибутом певного статусу, який вони досягли к своєму віку. Володіння власністю надає чоловікам відчуття успішності. Також в ідентифікаціях чоловіків достовірно частіше зустрічається оцінка своєї забезпеченості, ставлення до матеріальних статків. Забезпеченість та матеріальні статки є важливою складовою Я-концепції чоловіків зрілого віку.

Таким чином, ми можемо бачити, що в зрілому віці Я-концепція загалом схиляється до гендерного стереотипу. Жінки мають більш сприятливіший Я-образ, а чоловіки – більш внутрішньо конфліктний. Для жінок важливіше ідентифікувати себе через сім'ю, а для чоловіків – через професію, матеріальні та професійні досягнення, професійні перспективи.

Список бібліографічних посилань

1. Шапарь В. Б. Словарь практического психолога. Харьков : Торсинг, 2005. 735 с.
2. Головин С. Ю. Словарь психолога-практика. Минск : Харвест, 2005. 975 с.
3. Маклаков А. Г. Общая психология : учеб. для вузов. СПб. : Питер, 2007. 583 с.
4. Большая психологическая энциклопедия / А. Б. Альмуханова, Е. С. Гладкова, Е. В. Есина и др. М. : Эксмо, 2007. 544 с.

Отримано 03.03.2018

